

الله الرحمن الرحيم

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم اداری و اقتصاد

گروه اقتصاد

پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی علوم اقتصادی

تأثیر سرمایه انسانی و آزادسازی تجاری بر رشد اقتصادی

استاد راهنما:

دکتر مصطفی عمادزاده

استاد مشاور:

دکتر مرتضی سامتی

پژوهشگر:

مریم محمدی کوهنی

این کتاب به استحضار استاد بزرگ منی بزرگ
تسلیت درگ

۱۳۸۸ / ۴ / ۶

اسفند ماه ۱۳۸۶

۱۱۴۲۷۲

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات،
ابتکارت و نوآوری های ناشی از تحقیق
موضوع این پایان نامه متعلق به دانشگاه اصفهان است

شبهه نگارش پایان نامه
رعایت شده است
تکمیلات تکمیلی دانشگاه اصفهان

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم اداری و اقتصاد

گروه اقتصاد

پایان نامه ی کارشناسی ارشد رشته ی علوم اقتصادی گرایش محض خانم مریم محمدی

کوهنی تحت عنوان

تأثیر سرمایه انسانی و آزادسازی تجاری بر رشد اقتصادی

در تاریخ ۸۶/۱۰/۲۲ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه خوب به تصویب نهایی رسید.

امضا

۱- استاد راهنمای پایان نامه دکتر مصطفی عمادزاده با مرتبه ی علمی استاد

امضا

۲- استاد مشاور پایان نامه دکتر مرتضی سامتی با مرتبه ی علمی دانشیار

امضا

۳- استاد داور داخل گروه دکتر محسن رنانی با مرتبه ی علمی استادیار

امضا

۴- استاد داور خارج از گروه دکتر حسن لباف با مرتبه ی علمی استادیار

منت خدای را عزّ و جلّ که طاعتش موجب قربت است و به شکر اندرش مزید نعمت، هر نفسی که فرو می‌رود ممد حیات است و چون بر می‌آید مفرح ذات، پس در هر نفس دو نعمت موجود است و به هر نعمت شکری واجب، از دست و زبان که برآید کز عهده شکرش به در آید.

قدردانی و سپاسگزاری

بر خود لازم می‌دانم از راهنمایی‌ها و ارشادات بی‌دریغ و مستمر اساتید بزرگوارم آقایان دکتر مصطفی عمادزاده و دکتر مرتضی سامتی که به عنوان اساتید راهنما و مشاور نقش موثر و فعالی در پیشبرد هر چه بهتر این پژوهش داشتند تشکر کنم و از راهنمایی‌های ارزنده اساتید بزرگوار آقای دکتر محسن رنانی و دکتر حسن لباف که علیرغم مشغله زیاد و ضیق وقت داوری این رساله را تقبل نمودند تقدیر و تشکر نمایم.

اگر حمایت‌های بی‌دریغ و همیشگی پدر ارجمند و بزرگوارم و دلسوزی‌های شبانه روزی مادر مهربانم نبود نه امکان تحصیل میسر بود و نه انجام هیچ تحقیقی از این رو سپاس و قدردانی بی‌شائبه و همیشگی خودم را نثارشان می‌کنم و از خداوند می‌خواهم محبت‌های بی‌دریغشان را او پاسخ دهد که این مشکل نه در توان من است، نه از زبان قاصر و دستان ناتوانم این کار برمی‌آید.

چکیده

سرمایه انسانی، تغییر و تحول مثبتی است که با انجام سرمایه‌گذاری در انسان به وجود آمده و باعث افزایش سطح رفاه بشر و یا ارتقاء بهبود ظرفیت تولیدی افراد جامعه می‌شود، از طرفی کاهش موانع تجاری یکی از عوامل عمده‌ی ارتقای رشد محسوب می‌شود. بنابراین در نظر گرفتن دو شاخص سرمایه‌انسانی و آزادسازی تجاری در مدل‌های رشد از اهمیت زیادی برخوردار است.

این تحقیق به بررسی اثر آزادسازی تجاری و سرمایه انسانی و اثر ضربی این دو متغیر بر رشد اقتصادی برای ۵۵ کشور نمونه به طور کلی و سپس به تفکیک برای ۲۴ کشور عضو OECD و ۳۱ کشور غیر OECD طی دوره (۲۰۰۰-۲۰۰۳) با استفاده از روش داده‌های تابلویی می‌پردازد.

نتایج نشان می‌دهد که شاخص آزاد سازی تجاری اثر مثبت و کاملاً معناداری بر رشد اقتصادی در کل نمونه، کشورهای OECD و غیر OECD دارد. همچنین شاخص سرمایه انسانی اثر مثبت و کاملاً معناداری بر رشد اقتصادی در کل نمونه و کشورهای OECD دارد. ولی اثر معناداری بر رشد اقتصادی کشورهای غیر OECD ندارد. اثر ضربی شاخص سرمایه انسانی و شاخص آزادسازی تجاری اثر معناداری بر رشد اقتصادی در کل کشورهای نمونه، کشورهای OECD و کشورهای غیر OECD ندارد.

کلمات کلیدی: سرمایه انسانی، آزادسازی تجاری، رشد اقتصادی، داده‌های تابلویی.

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

فصل اول (کلیات تحقیق)

۱	۱-۱- مقدمه	۱
۲	۲-۱- شرح و بیان مساله پژوهشی	۲
۳	۳-۱- اهمیت و ارزش تحقیق	۳
۴	۴-۱- اهداف تحقیق	۴
۴	۵-۱- فرضیه‌های تحقیق	۴
۴	۶-۱- روش تحقیق	۴
۴	۱-۶-۱- نوع مطالعه و روش پاسخگویی به سوال‌های تحقیق	۴
۵	۲-۶-۱- جامعه آماری و حجم نمونه	۵
۵	۳-۶-۱- ابزار گردآوری داده‌ها	۵
۶	۴-۶-۱- ابزار تجزیه و تحلیل داده‌ها و نتایج	۶
۶	۷-۱- واژه‌های کلیدی	۶

فصل دوم (ادبیات موضوع و پیشینه تحقیق)

۷	۱-۲- مقدمه	۷
۸	۲-۲- مفهوم سرمایه انسانی	۸
۸	۱-۲-۲- تشکیل سرمایه انسانی از طریق آموزش	۸
۹	۱-۲-۲-۱- بررسی اهمیت آموزش در ادبیات اقتصادی	۹
۱۶	۲-۲-۲- روش‌های اندازه‌گیری سرمایه انسانی	۱۶
۱۶	۱-۲-۲-۲- روش مبتنی بر هزینه	۱۶
۱۶	۲-۲-۲-۲- روش مبتنی بر محصول	۱۶
۲۱	۳-۲-۲-۲- روش مبتنی بر درآمد	۲۱
۲۵	۳-۲-۲- سرمایه انسانی و رشد اقتصادی	۲۵
۲۷	۱-۳-۲-۲- سرمایه انسانی در الگوهای رشد	۲۷

صفحه	عنوان
۳۷ ۴-۲-۲- سرمایه گذاری در سرمایه انسانی
۳۹ ۳-۲- آزادسازی تجاری
۳۹ ۱-۳-۲- شاخص های آزادسازی تجاری
۴۱ ۲-۳-۲- اثرات آزادی تجاری
۴۱ ۱-۲-۳-۲- اثرات آزادی تجاری بر رشد اقتصادی
۴۳ ۲-۲-۳-۲- تأثیر آزادسازی تجاری بر اشتغال
۴۵ ۳-۲-۳-۲- تأثیر آزادسازی تجاری بر رشد صادرات و واردات
۴۶ ۴-۲-۳-۲- اثر متقابل آزادسازی تجاری و سرمایه انسانی بر رشد اقتصادی
۴۷ ۴-۲- مطالعات انجام شده
۴۷ ۱-۴-۲- مطالعات انجام شده خارجی
۵۲ ۲-۴-۲- مطالعات انجام شده داخلی
۵۹ ۵-۲- جمع بندی فصل
فصل سوم (الگوی تحقیق)	
۶۰ ۱-۳- مقدمه
۶۱ ۲-۳- کشورهای منتخب، دلایل انتخاب و معیار تفکیک
۶۲ ۳-۳- جایگاه کشورهای منتخب در شاخص آزاد سازی تجاری و سرمایه انسانی
۶۲ ۱-۳-۳- جایگاه کشورهای OECD در شاخص آزاد سازی تجاری و سرمایه انسانی
۶۴ ۲-۳-۳- جایگاه کشورهای غیر OECD در شاخص آزاد سازی تجاری و سرمایه انسانی
۶۶ ۴-۳- مدل های مورد استفاده در تحقیق
۶۶ ۱-۴-۳- مدل مورد استفاده جهت بررسی اثر آزاد سازی تجاری و سرمایه انسانی و اثر متقابل سرمایه انسانی و آزاد سازی تجاری بر رشد اقتصادی
۶۸ ۱-۱-۴-۳- مدل ترانسندنتال
۶۹ ۲-۱-۴-۳- داده ها
۷۰ ۵-۳- روش داده های تابلویی
۷۰ ۱-۵-۳- مزایای داده های تابلویی

صفحه	عنوان
۷۱۳-۵-۲- معایب داده‌های تابلویی
۷۳۳-۵-۳- روش تخمین مدل‌های داده‌های تابلویی
۷۹۳-۶- جمع بندی فصل
	چهارم (تجزیه بر اساس شاخص)
۸۰۴-۱- مقدمه
۸۱۴-۲- تجزیه و تحلیل اثرات آزادی سازی تجاری و سرمایه انسانی و اثر متقابل آزادی سازی تجاری و سرمایه انسانی بر رشد اقتصادی
۸۸۴-۴- جمع بندی فصل
	فصل پنجم (نتیجه گیری و پیشنهادها)
۸۹۵-۱- مقدمه
۹۰۵-۲- محدودیت‌ها
۹۰۵-۲-۱- محدودیت‌های تحقیق
۹۰۵-۲-۲- محدودیت‌های محقق
۹۰۵-۳- نتیجه گیری
۹۱۵-۴- پیشنهادات
۹۱۵-۴-۱- پیشنهادات اجرایی
۹۲۵-۴-۲- پیشنهادات جهت تحقیقات بعدی
۹۲۵-۵- جمع بندی فصل
۹۳ پیوست (۱)
۱۰۲ منابع

فهرست جدول‌ها

صفحه

عنوان

۶۱	جدول (۱-۳): کشورهای نمونه (مورد استفاده در تحقیق) به تفکیک سطح درآمدی.....
۶۷	جدول (۲-۳): معادله کشش‌های بدست آمده از مدل.....
۸۲	جدول (۱-۴): نتایج تخمین مدل برای کل نمونه مورد بررسی.....
۸۳	جدول (۲-۴): معادله کشش‌های بدست آمده از مدل.....
۸۴	جدول (۳-۴): نتایج تخمین مدل برای کشورهای OECD.....
۸۵	جدول (۴-۴): معادله کشش‌های بدست آمده از مدل.....
۸۶	جدول (۵-۴): نتایج تخمین مدل برای کشورهای غیر OECD.....
۸۷	جدول (۶-۴): معادله کشش‌های بدست آمده از مدل.....

فهرست شکل‌ها

صفحه

عنوان

۶۲ شکل (۱-۳): شاخص سرمایه انسانی در کشورهای OECD در سال ۲۰۰۳
۶۳ شکل (۲-۳): شاخص آزادسازی تجاری در کشورهای OECD در سال ۲۰۰۳
۶۴ شکل (۳-۳): شاخص سرمایه انسانی در کشورهای غیر OECD در سال ۲۰۰۳
۶۵ شکل (۴-۳): شاخص آزادسازی تجاری در کشورهای غیر OECD در سال ۲۰۰۳

الهی ادای شکر تو را هیچ زبان نیست و دریای فضل تو را هیچ کران نیست و
سر حقیقت تو بر هیچ کس عیان نیست، هدایت کن بر ما رهی که بهتر از آن نیست.

پیشگفتار

در سال‌های اخیر ارتباط میان آزادسازی تجاری و رشد اقتصادی اهمیت زیادی در مباحث اقتصاددانان یافته است. از این رو بررسی این امر که آیا آزاد سازی باعث افزایش رشد اقتصادی می‌شود یا نه، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشد. از طرفی تجربه کشورهای پیشرفته و مطالعات مختلف در زمینه رشد اقتصادی کشورها در طول زمان و یا در میان کشورها، نشان داده که سرمایه انسانی به عنوان یک متغیر اصلی باید وارد مدل‌های رشد شود. چرا که سرمایه انسانی در واقع مکمل سرمایه فیزیکی است و موجب می‌گردد تا از سرمایه‌های فیزیکی به صورت مناسب تری بهره برداری شود.

هدف این تحقیق بررسی اثر آزادی سازی تجاری، سرمایه انسانی و اثر ضربی (متقابل) این دو شاخص بر رشد اقتصادی است.

فصل اول این پژوهش کلیات تحقیق می‌باشد. که در آن ضمن بررسی و بیان مساله به تبیین اهمیت و اهداف تحقیق و فرضیه‌ها اشاره شده است. همچنین در این فصل به طور مختصر اشاره‌ای به روش انجام تحقیق شده و کلمات کلیدی تحقیق توضیح داده شده است.

فصل دوم تحت عنوان ادبیات موضوع و پیشینه به بررسی تعاریف، مفاهیم مرتبط با سرمایه انسانی، شاخص‌های اندازه‌گیری سرمایه انسانی و اثر آن بر رشد اقتصادی پرداخته و سپس مفهوم آزاد سازی تجاری، شاخص‌های اندازه‌گیری آزادسازی تجاری و اثر آن بر رشد و اشتغال، صادرات و واردات و بودجه دولت مورد بررسی قرار گرفته است. در پایان این فصل مطالعات انجام شده در مورد موضوع تحقیق بررسی شده است.

در فصل سوم تحت عنوان مبانی نظری و روش تحقیق، ابتدا مدل‌های رشد درون زا بررسی شده، سپس مدل‌های مورد استفاده در این تحقیق ارائه شده و در پایان روش داده‌های تابلویی (Panel Data) توضیح داده شده است.

فصل چهارم به برآورد اثر آزادی سازی تجاری و سرمایه انسانی و اثر ضربی این دو بر رشد اقتصادی در چارچوب مدل بیان شده در فصل سوم پرداخته است.

فصل پنجم به بررسی نتایج حاصل از تخمین مدل در فصل چهارم پرداخته است. در ادامه پیشنهاداتی اجرایی جهت مجریان و پیشنهادات بهبود تحقیق جهت محققان بعدی ارائه می‌شود.

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

در سال‌های اخیر ارتباط میان آزادسازی تجاری و رشد اقتصادی اهمیت زیادی در مباحث اقتصاددانان پیدا کرده است. از این رو بررسی این امر که آیا آزادسازی باعث افزایش رشد اقتصادی کشورهاست یا خیر؟ و اگر پاسخ مثبت است دلیل آن چیست؟ از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشد. از طرفی تجربه کشورهای پیشرفته و مطالعات مختلف در زمینه رشد اقتصادی کشورها در طول زمان و یا در میان کشورها، نشان داده، که توضیح نرخ رشد اقتصادی تنها از طریق عوامل مرسوم؛ مانند سرمایه و نیروی کار، نتایج دقیقی به دست نمی‌دهد و سرمایه انسانی به عنوان یک متغیر اصلی باید وارد مدل‌های رشد شود. چرا که سرمایه انسانی در واقع مکمل سرمایه فیزیکی است و موجب می‌گردد تا از سرمایه‌های فیزیکی به صورت مناسب تری بهره‌برداری شود. بنابراین بررسی این متغیرها در مدل‌های رشد اهمیت بسیاری دارد.

این مطالعه در صدد بررسی اثر شاخص آزادسازی تجاری و شاخص سرمایه انسانی و اثر متقابل شاخص آزادسازی تجاری و شاخص سرمایه انسانی بر رشد اقتصادی کشورها به طور کلی و به تفکیک در دو دسته کشورهای OECD و غیر OECD می‌باشد.

۱-۲- شرح و بیان مساله پژوهشی

مطالعات اولیه روی مدل‌های رشد اختلاف نرخ رشد در میان کشورها در متفاوت بودن عوامل زیربنایی تولید از جمله سرمایه فیزیکی و انرژی می‌دانند، ولی مطالعات نظری و تجربی جدید نشان می‌داد که عوامل و ساز و کارهای درونی در یک اقتصاد (مانند سرمایه انسانی و تحقیق و توسعه) در کنار سرمایه فیزیکی و انرژی رشد اقتصادی را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

به طور کلی مدل‌های رشد به دو دسته اصلی مدل‌های رشد نئوکلاسیکی و الگوهای رشد درون‌زا تقسیم می‌گردند، مدل‌های رشد نئوکلاسیکی که از دهه‌های ابتدایی قرن بیستم تا اواخر دهه هشتاد بر مباحث رشد اقتصادی مسلط بود، تأکیدشان بر تمرکز سرمایه بود ولی مدل‌های رشد درون‌زا که از اواخر دهه هشتاد وارد مباحث رشد اقتصادی شدند تأکید خود را بر ساز و کارهای درونی اقتصاد از جمله آموزش علم و مهارت و تحقیق و پژوهش قرار دادند این مدل‌ها رویکردها و الزامات سیاسی جهت تحقیق یک رشد پایدار را توسعه سرمایه انسانی، افزایش تحقیق و توسعه ارتقاء بهره‌وری و سیاست‌های کارآمد دولت می‌دانند.

غیر رقابتی بودن دانش و اندیشه‌ها بدین معنی است که آنها می‌توانند پس از تولید اولیه در هر مقیاسی به کار روند و هر اختراع جدیدی نیاز به اختراع مجدد ندارد. علاوه بر این اندیشه‌ها غیر از غیر رقابتی بودن کالای عمومی خالص نیز هستند (جونز، ۲۰۰۲).

جونز (۲۰۰۲) بیان می‌کند که تقریباً ۸۰٪ رشد آمریکا بعد از جنگ جهانی دوم ناشی از افزایش نرخ‌های سرمایه‌گذاری در سرمایه انسانی و تحقیقات بوده است.

حائز اهمیت است که اقتصادی که بر پایه مبادلات داوطلبانه استوار است در درون خود این توانایی را دارد که رفاه بیشتری را شکوفا سازد و آزادی انسان‌ها را تحقق بخشد البته شاید چنین اقتصادی به هیچ یک از این دو هدف دست نیابد ولی آنچه مسلم است اینکه هیچ جامعه‌ای در طول تاریخ وجود نداشته که به شکوفایی و آزادی دست یافته باشد و پایه و بنیاد اقتصاد آن بر مبادلات داوطلبان استوار نباشد.

وجود تجارت آزاد در یک کشور منافع زیر را به دنبال خواهد داشت:

- تجارت آزاد بهترین تخصیص منابع را امکان پذیر می‌سازد (شهنازی، ۱۳۸۵).

- تجارت آزاد کارایی عوامل تولید را ارتقا می‌بخشد.

- تجارت آزاد هزینه های مرتبط با محدودیتهای تجارت را از بین می برد

- تجارت آزاد امکان دسترسی به نهاده های کم هزینه تر را امکان پذیر می سازد.

با توجه به این مطالب وجود تجارت بین‌المللی و آزادسازی تجاری یک کشور به منزله افزایش رشد اقتصادی

آن کشور می باشد.

از طرف دیگر اگر بخواهم رابطه سرمایه انسانی و آزادسازی تجاری را بررسی کنیم آموزش نیروی انسانی موجب افزایش بهره‌وری نیروی انسانی می‌شود که در نهایت هزینه تولید را کاهش می‌دهد، که این خود باعث افزایش صادرات می‌گردد و اگر ما شاخص آزادسازی تجاری^۱ را $(GDP / (صادرات + واردات))$ تعریف کنیم این آموزش اثر مثبت و فزاینده‌ای روی شاخص آزادسازی تجاری دارد

پس افزایش بهره‌وری موجبات کاهش هزینه‌های تولید را فراهم نموده که به نوبه خود، حضور رقابت فعال را

در عرصه تجارت جهانی امکان پذیر می‌سازد.

تحقیقات متعددی در مورد کشورهای صنعتی و در حال توسعه انجام گرفته که همگی به اثرات مثبت و معنی دار بهره‌وری بر صادرات کالاهای صنعتی اشاره دارند. از سوی دیگر رشد صادرات کالاهای صنعتی موجب انتقال تکنولوژی و زمینه‌ی مناسب جهت استفاده از صرفه‌های مقیاس را امکان پذیر می‌سازد. بنابراین انتظار می‌رود که در یک فرایند دور و تسلسل ارتقا بهره‌وری و توسعه صادرات یکدیگر را تقویت کنند. پس از آنجائی که صادرات هم یک جزء از آزادسازی تجاری می‌باشد، در نهایت بهره‌وری و آموزش نیروی انسانی روی آزادسازی تجاری تاثیر مثبت می‌گذارد. که در نهایت بر رشد اقتصادی را موثر است.

از آنجا که رشد اقتصادی یکی از اهداف اصلی و اساسی در کشور است و از جمله عوامل موثر بر رشد سرمایه

انسانی و آزادسازی تجاری می‌باشد، این تحقیق در پی بررسی اثر متقابل این دو عامل بر رشد است.

۱-۳- اهمیت و ارزش تحقیق

از آنجایی که رشد و توسعه اقتصادی یکی از اهداف مهم کشورهای در حال توسعه می‌باشد و با توجه به اینکه

آزادسازی تجاری در اقتصاد- که باعث انتقال تکنولوژی و جذب سرمایه‌گذاری مستقیم و غیر مستقیم خارجی می-

^۱- Openness

شود- و سرمایه انسانی- که در واقع مکمل سرمایه فیزیکی است که موجب بهره برداری مناسب تری از سرمایه‌های فیزیکی می‌شود- بر روی رشد نقش حایز اهمیتی دارند. در این تحقیق سعی می‌شود اثر این دو عامل بر رشد مورد بررسی قرار گیرد که کمک بزرگی به اقتصاددانان و سیاستگذاران برای شناخت واقعی تر اقتصاد ایران و توجه ویژه به آن در سیاستگذاری ها خواهد کرد.

۱-۴- اهداف تحقیق

باتوجه به اهمیت سرمایه انسانی و آزادسازی تجاری در رشد اقتصادی این تحقیق اهداف زیر را دنبال می‌کند.

الف: بررسی اثر آزادسازی تجاری بر روی رشد اقتصادی

ب: بررسی اثر سرمایه انسانی بر رشد اقتصادی

ج: بررسی اثر متقابل سرمایه انسانی و شاخص آزادسازی تجاری بر روی رشد اقتصادی

۱-۵- فرضیه‌های تحقیق

۱- آزادسازی تجاری اثر مثبت بر رشد اقتصادی دارد.

۲- سرمایه انسانی اثر مثبت بر رشد اقتصادی دارد.

۳- سرمایه انسانی و آزادسازی تجاری، اثر متقابل مثبت بر رشد اقتصادی دارند.

۱-۶- روش تحقیق

۱-۶-۱- نوع مطالعه و روش پاسخگویی به سوال‌های تحقیق

تحقیق حاضر از نوع تحقیقات کاربردی است. و به بررسی اثر شاخص آزادسازی تجاری و شاخص سرمایه انسانی و اثر ضربی شاخص آزادسازی تجاری و سرمایه انسانی بر رشد اقتصادی با استفاده از ترکیبی از داده‌های مقطعی و سری زمانی بصورت داده‌های تابلویی می‌پردازد. مدل مورد استفاده در این تحقیق، مدلی در چارچوب مدل تولید دبرتین با لحاظ اثرات متقابل است (در فصل سوم به طور کامل توضیح داده شده است) فرم رفتاری این مدل به صورت زیر است:

$$GDP_t = F(LF_t, CAP_t, EDU_t, OPEN_t, OPED_t) \quad (1-1)$$

GDP_t : تولید ناخالص داخلی کشور در سال t

LF_t : نیروی کار کشور در سال t

CAP_t : میزان ذخیره سرمایه کشور در سال t

EDU_t : شاخص سرمایه انسانی کشور در سال t

$OPEN_t$: شاخص آزادسازی تجاری کشور در سال t

$OPED_t$: شاخص آزادسازی تجاری کشور در سال t ضرب در شاخص سرمایه انسانی کشور در سال t

این مدل یک بار برای کل ۵۵ کشور نمونه و دو بار به تفکیک برای کشورهای OECD و non-

OECD تخمین زده شده است.

۱-۶-۲- جامعه آماری

208 کشور

۱-۶-۳- حجم نمونه

با توجه به محدودیت آمار، 55 کشور به عنوان حجم نمونه در نظر گرفته شده است.

۱-۶-۴- ابزار گردآوری داده‌ها

داده‌های بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول.

۱-۶-۵- ابزار تجزیه و تحلیل داده‌ها و نتایج

نرم افزارهای اقتصادسنجی TSP و Eviwes جهت تخمین و برآورد مدل و نرم افزار Excel جهت دسته بندی آمارها.

۱-۷- واژه‌های کلیدی

۱- سرمایه انسانی:

مهارت‌ها، ظرفیت‌ها و توانایی‌هایی که فرد دریافت می‌کند و موجب بهبود در کیفیت نیروی انسانی شده که بر کمیت و کیفیت تولید می‌افزاید و برای دارنده این مهارت‌ها و قابلیت افزایش درآمد ایجاد می‌نماید (پینگ‌جو، ۱۹۹۸).

۲- آزادسازی تجاری:

حرکت به سمت تجارت آزاد از طریق کاهش تعرفه‌ها و موانع تجاری (کشاووزر حداد، نجاتی محرمی، ۱۳۸۵).

۳- رشد اقتصادی:

رشد اقتصادی عبارت است از افزایش مداوم درآمد ملی و تولید ناخالص ملی در طول زمان (لونز، ۲۰۰۲).

۴- داده‌های تابلویی:

یکی از روش‌های موثر و کارآمد در عرضه اقتصادسنجی است که کاربردهای آن در مباحث مختلف اقتصادسنجی روز به روز گسترده‌تر می‌گردد. این روش به مفهوم ترکیب کردن مشاهدات روی داده‌های مقطعی در طول چندین دوره زمانی اندک در این روش ناهمگن بین واحدهای انفرادی در نظر گرفته شده و به عبارت دقیق‌تر برای هر واحد انفرادی یک عرض از مبدأ مشخص و متمایز در نظر گرفته می‌شود (هیسائو، ۱۹۸۹).

فصل دوم

ادبیات موضوع و پیشینه تحقیق

۲-۱- مقدمه

این فصل در ۵ بخش تنظیم شده است: بعد از مقدمه، در بخش (۲-۲)، مفهوم سرمایه انسانی، تشکیل سرمایه انسانی از طریق آموزش، پژوهش‌های اندازه‌گیری سرمایه انسانی، سرمایه انسانی و رشد اقتصادی، سرمایه‌گذاری در سرمایه‌انسانی ارائه می‌شود. در بخش (۲-۳)، مفهوم آزادسازی تجاری، شاخص‌های آزادسازی تجاری، اثرات آزادسازی تجاری بر برخی متغیرهای مهم اقتصادی مورد بررسی قرار می‌گیرد. بخش (۲-۴) که بخش پایانی این فصل می‌باشد، مروری بر مطالعات پیشین است، که در داخل و خارج از کشور انجام شده است و در نهایت جمع‌بندی از مطالب این فصل در بخش (۲-۵) ارائه می‌شود.

۲-۲- مفهوم سرمایه انسانی

تا پیش از دهه ۱۹۵۰ همواره اندیشمندان اقتصادی عامل نیروی کار را به صورت همگن در نظر می گرفتند، و این واقعیت که افراد ممکن است از توانایی‌های مختلفی برخوردار باشند، در تحلیل‌های اقتصادی جایگاهی نداشت. اما بعد از دهه ۱۹۵۰ با تغییر نگرش نسبت به مهارت و تخصص‌های ناشی از سرمایه‌گذاری در آموزش مفهوم سرمایه انسانی به تدریج در تحلیل‌های اقتصادی از اهمیت بالایی برخوردار شد. ویژگی‌های کیفی انسان اعم از آموزش، تخصص، مهارت، دانش، اطلاعات، خلاقیت و نوآوری، بهداشت و تغذیه عموماً نوعی سرمایه‌گذاری به شمار می‌آیند. به عبارتی می‌توان گفت سرمایه انسانی، تغییر و تحول مثبتی است که با انجام سرمایه‌گذاری در انسان به وجود آمده و باعث افزایش سطح رفاه بشر و یا ارتقاء بهبود ظرفیت تولیدی افراد جامعه می‌شود. مفهوم سرمایه انسانی را در اوایل دهه ۱۹۶۰ شولتز و دنسیون معرفی کردند و از آن زمان بررسی نقش آن در پدیده‌های مختلف اقتصاد مورد توجه نظریه پردازان علم اقتصاد قرار گرفته است.

سرمایه انسانی شامل استعداد، دانش، مهارت و امکان بکارگیری این اجزاء در کار است. از این رو شاخص باید از لحاظ فیزیکی قادر به انجام کار بوده و فرصت کافی جهت به کارگیری سرمایه انسانی خود را داشته باشد. همچنین به سرمایه‌گذاری در تعلیم و تربیت و مهارت افراد یک جامعه نیز سرمایه انسانی گفته می‌شود (کیریاکو^۱، ۱۹۹۱).

۲-۲-۱- تشکیل سرمایه انسانی از طریق آموزش

در جوامع بشری، هیچ تمدنی بدون آموزش شکل نگرفته و توسعه نیافته است. زیرا اجتماعات بشری بر اساس فرهنگ خویش هویت می‌یابند و از یکدیگر متمایز می‌گردند. مهمترین ویژگی هر فرهنگ، پویایی آن است که بر محور دو اصل قابل تبیین است. اصل اول تحول، تکامل و تنوع فرهنگ و اصل دوم انتقال‌پذیری و سرایت آن بین نسل‌ها و جوامع دیگر است. استعدادهای ذاتی هر فرد مبتنی بر حقیقت‌گرایی، کنجکاوی ذهنی و سایر فطریات عالی او ضامن تحقق اصل اول می‌باشد. اما تنها عامل تضمین‌کننده و تامین‌کننده اصل دوم چیزی جز آموزش نیست. به طوری که اگر آموزش و یادگیری را از جامعه‌ای حذف کنیم آن جامعه فاقد هویت خواهد شد. آموزش عبارت است از سرمایه‌گذاری در نیروی انسانی که به ارتقاء دانش بشر و توسعه سرمایه انسانی افراد در تولید صنعتی منجر می‌شود. تاکنون هیچ فرآیند تولیدی به وجود نیامده است که به کار انسان نیازمند نباشد و

^۱ - Kyriacov